
IN MEMORIAM

ANDRES EHINI HÄÄL JA LUULE

13. III 1940 – 10. XII 2011

Kalju Suure foto.

Eks igal inimesel ole oma unikaalne hääl. Aga Andres Ehinil oli veel teiseski mõttes erakordne hääl. Seda häält me elusas esituses nüüd enam ei kuule.

Ju on seda mitmesugustel helikandjatel ja filmilõikudes, aga peamiselt jääb see kõlama ta sõprade ja tuttavate kuulmismälus.

Esmakohtumisest peale, vist 1965 või 1966, jäi Andrese hääl mind kummitamata. Tal oli muidugi ka luule mõttes juba toona poeetiliselt eriline hääl, aga meeles on ka see ehtne füüsiline ehinlik hääl. See mõjus meile tookord, kui ta tuli Tallinna NAK-i esimeheks, sedavõrd, et leidis üks noorautor, eesnimigi seesama, kes hakkas Andrese kõnetava matkima ja mitte nalja pärast – hulk aega rääkiski nii.

Andres oli oma luuletuste suurepärane etleja. Tänapäeval nimetatakse teda Eesti esisürrealistiks. Seda küll ja see pole ka vale. Kuid ajal, mil tutvusime, käisid toonases Moskva kohvikus koos mõned inimesed, kes minusuguse koolipoisigi seltskonda võtsid. Olid Ehin, Vanapa, Hellat (kõik nad olid olnud seotud Küsimuste ja Vastuste toimetusega), vahel ka Teet Kallas, Paul Maantee ja veel mitmed teised. Kogu sellest ajast on meeles Andrese pidev kirjutamine. Ta kirjutas igale paberilehele, salvrätikule otse sealsamas. Alles aas-

taid hiljem lugesin André Bretoni „Esimest sürrealismi manifesti” (1924), milles on juttu Freudi järgimisest, alateadvuse (või pigem vist mitteteadvuse) kasutamisest, kirjutamise automatismist ja muust. Ehin on alateadvust tõsiselt võtnud, on ju mahuka koondkogu pealkirigi „Alateadvus on alatasa purjus” (2000). Aga otsest Freudi mõju on Ehini luulest ju raske leida, pigem on seda kunagises eesti lühiproosas.

Seevastu on Andres Ehin saanud palju mõjutusi Alliksaarest, kellest omaaegses seltskonnas rääkisid just Andres ja Hellat. Aga Andres Ehin ikka rääkis ka sürrealismist, nii et oli, mida õppida. Dadast suurt ei räägitud, kuigi oleks võinud.

Igatahes keelemängude mõttes on Ehini luule Alliksaarele ja dadale üsna lähedal, sürrealism polegi nii oluline. Seda viimast on eesti luules ju olnud Laabanil, Lepikul, Vihalemmal ja teistelgi. Pärastpoole ka Toomas Liivil, Ott Raunal ja noorematel niisamuti.

Siiski oleks viga Andres Ehini kogu luulet taandada sürrealismile. 2008. aastal ilmunud kogumikus „Udusulistaja” ei domineeri enam hoopiski sürrealism, vaid tavapärasemad mõtisklused ja meeolud. Sürrealism on üleüldse olnud kujutavas kunstis ja filmis palju mõjukam kui kirjanduses endas.

Nii Laaban kui ka Ehin on oma sürrealismis kasutanud üht iseära, mida Bretonil ja ta sõpradel vist omal ajal mõtteski ei olnud – nimelt huumorit. Kujutava kunsti puhul seda niimoodi ei taju, on ses mõttes nagu algupärasem „ülirealism”. Aga keelelises väljenduses on võimalus läheneda absurdile, dadale ning keelemängudes on oma variant ka naljadele. Seda on Andres Ehin eriti oma noorpõlveluules ohtralt kasutanud. Hiljem pisut vähem. Ta on ju katsetanud ka klassikaliste värssi- ja luuletusevormidega, kirjutanud hulga haikusid. Tal oli andeid igasuguste vormide jaoks.

Ent on üks n-ö programmartikkel „Kujund ja meeled” (Looming 1966, nr 11), milles Andres Ehin esitas nõude järgida peamiselt meelelisi kujundeid: „Tunnetes ja mõtetes (ideedes) iseene- sest ei ole midagi kunstile ainuomast. [...] Kunsti spetsiifika ongi tema meelelis-aistilises väljenduslaadis” (lk 1768). See postulaat on küll Bretoni, Reverdy ja teiste varaste sürrealistide vaimus oeldud. Asja mõte on – eemale romantilisest metafoorsest kujundist. Seda sama on teises kontekstis kirjutanud kunagi ka Kaplinski. Nii on Ehin oma enese luulega andnud eeskuju romantilistest troopidest vabanemiseks. Mäletan, et omal ajal rääkis ta selles ühenduses ka Lorcast, Rafael Albertist ja muidugi Paul Éluard’ist. Neid polnud siis veel eesti keelde tõlgitud.

Andres Ehin oli väga viljakas kirjutaja ja tõlkija. Tema looming on üsna käsitlemata. Arvustusi on, aga neid ei saanud sovetiajal nii otse kirjutada. Sürrealismi mainimine olnuks tollal nagu pealekaebus, vihje „kodanliku mädanenud kultuuri” matkimisele. Nii juhtus ju Valtoni ja eksistentsialismiga.

Ehinist on jäänud suur hulk vaimustavat luulet, kohati ka jahedat intellektuaalset mängu (üldsegi mitte nii alateadvuslikku), aga suuremalt jaolt sooja ja mõnusat head eesti värssi. Ta mõtlemine ja kirjutamine olid kiired nagu väikmale mängijal (ka seda asja ta oskas!). Kui palju neist kunagistest kohvikupaberitest jõudis raamatutesse, ei oska öelda. Koondkogus „Alateadvus on alatasa purjus” on varaseim tekst aastast 1958. Suur läbimurre tuli teise luulekoguga „Uks lagendikul” (1971). Kindlasti jääb meid kummitama sealt pärit „Hämarus lumeväljadel”: „silmist kukuvad tabletid / õhtu on on õhtu on tihedast sinisest riidest õhtu”.

Ja Andrese hääl ei kao kõrvust niipeagi – neile, kes mäletavad.

ANDRES LANGEMETS